

Судовий конституціоналізм в аспекті співвідношення конституційної та конвенційної юрисдикції

В. Скомороха

суддя Конституційного Суду України у відставці,
Голова Конституційного Суду України 1999–2002 років,
кандидат юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

У статті досліджується поняття судового конституціоналізму в аспекті співвідношення конституційної юриспруденції та юриспруденції Європейського суду з прав людини. Автор аналізує правову природу актів Конституційного Суду України, його роль і місце в загальнодержавному механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина.

Ключові слова: Конституційний Суд України, Європейський суд з прав людини, судовий конституціоналізм, конституційний контроль, прецедент.

Судовий конституціоналізм починається насамперед із сутнісних характеристик конституції та призначення конституційної юстиції. Конституція України 28 червня 1996 року вперше у вітчизняній історії визнала право кожного звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна (частина четверта статті 55).

На цій юридичній підставі, а також у зв'язку з приєднанням України до Статуту Ради Європи і визнанням юрисдикції Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ)¹ сформувалася практика ЄСПЛ у справах проти України (лише про порушення статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод² (далі — Конвенція) йдеться у понад 200 рішеннях ЄСПЛ) та виник значний науковий інтерес щодо інтеграції Конвенції у правове поле пострадянських країн. Так, суддя Конституційного Суду України у відставці В. Кампо констатує вирішальну роль принципу верховенства права у формуванні реального новодемократичного

¹ Про приєднання України до Статуту Ради Європи : Закон України від 31 жовтня 1995 року // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 38. — Ст. 287; Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17 липня 1997 року // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 40. — Ст. 263.

² *Мартиненко П.* Місце і роль Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року в конституційно-правовому механізмі України; *Скомороха В.* Конституційна юрисдикція в Україні: сучасність і перспективи розвитку : матеріали наук.-практ. конф. — К. : Юрінком Інтер, 2002. — С. 13–20, 116–127; *Федик С.* Особливості тлумачення юридичних норм щодо прав людини (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини та Конституційного Суду України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2002.

конституціоналізму та конституалізацію певних відносин конституційними судами через формування правових позицій, прецедентів¹.

Професор Регенсбурзького університету Р. Арнольд підкреслює відмінну рису сучасного європейського конституціоналізму — посилення значення прав людини та розвиток інституту конституційного правосуддя, основним завданням якого є захист конституції, особливо прав, гарантованих нею, у тому числі від посягань з боку законодавця².

Суддя Конституційного Суду Російської Федерації М. Бондар наголошує на вирішальній ролі судового органу конституційного контролю у формуванні та утвердженні основ судового конституціоналізму і визначає його як особливий політико-правовий режим судового забезпечення верховенства права і прямої дії конституції, безумовного судово-правового гарантування конституційних цінностей на основі балансу влади і свободи, приватних і публічних інтересів, єдності соціокультурних та нормативних правових факторів конституалізації економічного, соціального, політичного розвитку демократичної, правової держави³.

Вплив Конституційного Суду України на розвиток конституціоналізму здійснюється шляхом реалізації завдань і здійснення ним своїх повноважень. Становлення демократичних держав на пострадянському просторі зумовило необхідність звернення до загальновизнаних принципів та норм міжнародного права, зокрема тих, які стосуються прав і свобод людини, для використання їх як засадничих орієнтирів, що визначають зміст і спрямованість національних правових систем⁴.

Багато українських авторів досліджують питання прецедентної природи рішень ЄСПЛ щодо розсуду держави у разі застосування Конвенції, розбіжностей між правовими позиціями Конституційного Суду України та ЄСПЛ тощо⁵.

На нашу думку, основні із зазначених проблем вирішує Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року № 3477-IV⁶. Зауваження викликає хіба що положення статті 17 згаданого закону щодо застосування судами Конвенції та практики ЄСПЛ як джерела права. Адже відповідно до положень статті 9 Конституції

¹ Кампо В. Конституціоналізація зовнішніх відносин України: євроінтеграційний аспект // Вісник Конституційного Суду України. — 2007. — № 6. — С. 50–61.

² Арнольд Р. Приєднання Європейського Союзу до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і наслідки цього кроку для ситуації в галузі основних прав у Європі // Захист прав людини органами конституційної юстиції: можливості і проблеми індивідуального доступу. — К. : Логос, 2011. — С. 84–89.

³ Бондарь Н. С. Судебный конституционализм в России в свете конституционного правосудия. — М. : ИНФРА-М: НОРМА, 2011. — С. 118.

⁴ Детальніше див.: Скомороха В. Вплив конституційної юстиції на розвиток українського конституціоналізму // Сучасний конституціоналізм та конституційна юстиція. — Одеса : Юрид. літ., 2001. — С. 27–34.

⁵ Пришляк М. Ю. До характеристики прецедентної природи рішень Європейського суду з прав людини; Рісний М. До питання про розсуд держави при застосуванні Конвенції про захист прав людини та основних свобод // Актуальні проблеми політики. — Одеса : Юрид. літ., 2002. — Вип. 13–14. — С. 291–300.

⁶ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 30. — Ст. 260.

України частиною національного законодавства є лише Європейська конвенція з прав людини, у якій не йдеться про судову практику.

Зазначимо, що на відміну від Основного Закону України частина четверта статті 17 Конституції Російської Федерації визнає складовою частиною її правової системи загальновизнані принципи і норми міжнародного права та міжнародні договори. Це положення є підставою для застосування норм міжнародного права російськими правозастосовними органами в межах їх компетенції. Так, умови застосування міжнародних договорів у арбітражному процесі регламентовано Постановою Пленуму Вищого Арбітражного Суду Російської Федерації від 11 липня 1999 року (далі — ВАС РФ)⁷.

Конституційний Суд Російської Федерації визнав за ВАС РФ право давати абстрактне тлумачення застосованих арбітражними судами норм права і формувати відповідні правові позиції, тим самим підтримав застосування елементів прецедентного права. За таких умов вкотре постала проблема відсутності механізму оскарження постанов пленумів вищих судів. Зазначимо, що Конституційний Суд Латвійської Республіки ще у 2002 році визнав неконституційним право Пленуму Верховного Суду Латвійської Республіки видавати обов'язкові роз'яснення щодо застосування законів, пославшись на порушення принципу поділу влади та незалежності суддів. Ця проблема є надто важливою для судової системи України, оскільки роз'яснення Пленуму Вищого спеціалізованого суду з питань застосування судами законодавства при вирішенні справ відповідної судової юрисдикції та інформаційні листи з цих питань ніким не контролюються. На нашу думку, такими повноваженнями треба наділити Конституційний Суд України, який здійснював би судовий конституційний контроль за судовими актами щодо застосування законодавства, а право переглядати справи варто повернути Пленуму Верховного Суду України. Прикметно, що запровадження в Україні судового прецеденту С. Ківалов пов'язує з приписами частини другої статті 38 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року щодо повноважень Верховного Суду України та статей 455 і 456 Кримінального процесуального кодексу України про обов'язковість для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності відповідну норму закону, та для всіх судів України висновків Верховного Суду України, викладених у його ухвалах про задоволення заяви про перегляд судового рішення (частина друга статті 455) або про відмову у задоволенні заяви (частина друга статті 456). Що ж до рекомендаційних роз'яснень вищих спеціалізованих судів України судам нижчого рівня з питань застосування законодавства при вирішенні справ відповідної судової юрисдикції та узагальнень рішень ЄСПЛ щодо України, на підставі яких вони можуть надавати конкретні рекомендаційні роз'яснення з питань застосування норм Конвенції та практики ЄСПЛ при вирішенні судових справ, то вони, за твердженням С. Ківалова, в результаті повинні привести до створення певного каталогу правових позицій ЄСПЛ, адаптованих для застосування судами України⁸.

⁷ Вестник Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации. — 1999. — № 8.

⁸ Ківалов С. Роль верховних судів держав — учасниць Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у подоланні структурних/системних недоліків національних правових систем // Право України. — 2012. — № 11–12. — С. 63–72.

Зауважимо, що ні наведені С. Ківаловим положення частини першої статті 458 Кримінального процесуального кодексу України стосовно обов'язковості судових рішень Верховного Суду України, ні доповнення процесуальних кодексів України приписами, які передбачають обов'язок суду першої інстанції при застосуванні тієї чи іншої норми матеріального права враховувати позицію Верховного Суду України, викладену в його рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд рішень у зв'язку з неоднаковим застосуванням одних і тих самих норм матеріального права¹, не дають підстав розглядати рішення Верховного Суду України як прецедент у його класичному значенні. Нагадаємо, що прецедентом є рішення суду у конкретній справі, яке є взірцем при розгляді аналогічних справ². Натомість відповідно до частин другої та третьої статті 455 Кримінального процесуального кодексу України поряд з іншими діями (зміна чи ухвалення нового рішення) при задоволенні заяви Верховний Суд України може направити справу на новий судовий розгляд. Отже, у зазначених випадках Верховний Суд України виступає у ролі «проміжної ланки», на чому наголошують Я. Романюк та І. Бейцун, оскільки правові висновки Верховного Суду України, які мають обов'язковий характер, повинні міститися в остаточних судових рішеннях у справі³.

У разі відмови Верховного Суду України в задоволенні заяви у зв'язку з правильним застосуванням судом касаційної інстанції норми закону і непідтвердженням обставин, які стали підставою для перегляду справи, мотивувальна частина ухвали про відмову має містити аргументацію відсутності підстав, а резолютивна — суть рішення про відмову в задоволенні вимог заявника. Положення частини другої статті 456 Кримінального процесуального кодексу України про те, що в резолютивній частині ухвали має пояснюватись, як саме застосовувати відповідну норму закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь, на наше переконання, є зайвим, оскільки обґрунтування (правильність застосування) здійснюється у мотивувальній частині ухвали. До того ж це положення може утворити правову невизначеність, оскільки у резолютивній частині рішення офіційно тлумачить Конституцію та закони України лише Конституційний Суд України. Його рішення є офіційним делегованим тлумаченням, яке здійснюється з метою або визначення конституційності певних юридичних норм, або ж запровадження однозначного розуміння останніх. Ці рішення виступають своєрідним еталоном для вирішення наступних справ, у яких застосовуватимуться інтерпретовані Конституційним Судом України юридичні норми⁴.

Тому твердження, що акти Конституційного Суду України не є нормативно-правовими, а швидше за все — постановлювально-роз'яснювальними, тобто

¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розгляду справ Верховним Судом України : Закон України від 20 жовтня 2011 року № 3932-VI.

² Конституционное право : энциклопедический словарь / отв. ред. и руковод. авт. кол. С. А. Авакьян. — М. : ИНФРА-М: НОРМА. — М., 2001. — С. 484.

³ Романюк Я., Бейцун І. Правова природа обов'язковості рішень Верховного Суду України та вдосконалення механізму забезпечення єдності судової практики // Право України. — 2012. — № 5. — С. 132.

⁴ Федик С. Є. Особливості тлумачення юридичних норм щодо прав людини (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини та Конституційного Суду України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2002. — С. 16.

такими, що на підставі змісту та обсягу правової норми визначають її конституційний статус¹, на нашу думку, є дискусійним.

Як вважає В. Тихий, рішення Конституційного Суду України про нормативне тлумачення — це інтерпретаційний акт. Воно має нормативний зміст, оскільки містить норми-роз'яснення, але не є нормативно-правовим актом. Адже головною функцією останніх є встановлення нових норм права або відміна чи зміна раніше діючих. Такої функції рішення Конституційного Суду України про нормативне тлумачення не мають².

На думку М. Тесленко, та обставина, що акти Конституційного Суду України, в яких сформульовано правові позиції розуміння Конституції і законів України, підлягають обов'язковому єдиному реєстру нормативних актів і їх офіційному опублікуванню, дозволяє говорити про їх нормативність, прецедентний характер, а також про те, що вони є джерелом права³.

Академік В. Тацій стверджує, що у своїй поточній роботі Конституційний Суд України досить часто ухвалює рішення, якими фактично створюються нові норми, ліквідується прогалини та усуваються колізії⁴.

Цікавою є думка Ж. Овсепян про те, що особлива юридична сила рішень конституційних судів, котра відрізняє їх від актів загальних та інших судових органів і зближує з актами законодавства, визначена тим, що рішенням органів конституційного контролю у конкретних справах надається характер юридичного прецеденту, тобто нормативна якість⁵.

Визнаючи ту чи іншу норму неконституційною, Конституційний Суд України позбавляє її юридичної сили. Ці акти або їх окремі положення оголошуються нечинними і втрачають чинність від дня прийняття рішення про неконституційність (частина друга статті 73 Закону України «Про Конституційний Суд України»). З цього випливає, що відповідне рішення органу конституційної юрисдикції не позбавлене властивостей нормативного акта, спрямованого, як відомо, на встановлення, зміну чи скасування правових норм або зміну сфери їх дії.

За умов зближення континентального та загального права одне й те саме явище — судові рішення — має різні найменування: судова практика і судовий прецедент. При цьому лише нормативно-правовий прецедент може бути джерелом права, оскільки він містить норму чи принцип права, має обов'язковий характер та поширюється на коло суб'єктів у аналогічній справі, має письмову

¹ Головін А. С. Захист прав і свобод людини і громадянина єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні : монографія. — К. : Логос, 2012.

² Тихий В. П. Правотлумачення Конституційним Судом України та правова природа його рішень // Вісник Конституційного Суду України. — 2001. — № 1. — С. 67.

³ Тесленко М. В. Судебный конституционный контроль в Украине : монография. — К., 2001. — С. 260.

⁴ Тацій В. Я. Конституційний Суд України — гарант стабільності і конституційного ладу, захисту прав людини і громадянина // Захист прав людини органами конституційної юстиції: можливості і проблеми індивідуального доступу. — К. : Логос, 2011. — С. 36.

⁵ Овсепян Ж. И. Правовая защита конституций. Судебный конституционный контроль в зарубежных странах. — Ростов н/Д, 1992. — С. 285.

зовнішню форму вираження, спрямований на забезпечення цілісної правової регламентації¹.

Очевидно, з цього питання має визначитися Конституційний Суд України. Зауважимо, що вимоги забезпечення єдності судової практики вступають у колізію з конституційним приписом щодо незалежності судді (частина перша статті 129 Основного Закону України: «Судді при здійсненні правосуддя незалежні і підкоряються лише закону»). Отже, судді зв'язані лише законом, а не судовою практикою вищих судів.

Конституційний Суд Республіки Словенія ще у 2002 році ухвалив рішення про правову силу правових позицій, зазначивши, що потреба в однаковому ухваленні рішень в однакових випадках виникає з конституційного принципу рівноправного застосування закону, яке гарантує право на однаковий захист прав.

Досліджуючи співвідношення конституційної юриспруденції та юриспруденції ЄСПЛ, В. Мармазов відзначає його важливу роль у юридичній регламентації, спрямованій на встановлення високих стандартів у галузі захисту прав людини, у створенні системи юриспруденції. Така взаємна діяльність у галузі захисту прав людини забезпечує існування та впровадження єдиних європейських стандартів захисту прав людини, створюючи і забезпечуючи існування єдиного європейського публічного порядку в галузі прав людини².

У зв'язку з дослідженням порушеної проблеми виникає необхідність хоча б короткого наукового аналізу бачення українськими конституціоналістами ролі й місця органу конституційної юрисдикції в ефективному захисті прав і свобод людини.

Так, у монографічному дослідженні конституційного контролю І. Сліденка стверджується, що одним із ключових елементів впровадження конституціоналізму, без сумніву, є конституційний контроль, і це підтверджує досвід демократичної модернізації. Однією з генеральних цілей цієї інституції є захист прав і свобод особи.

Стосовно гарантування прав і свобод І. Сліденко робить висновок, що незважаючи на відсутність спеціалізованих форм їх захисту, Конституційний Суд України в силу іманентної функціональності гарантував як загальні питання, пов'язані з функціонуванням прав та свобод, так і окремі права та свободи. Водночас стверджується, що одна з основних причин, яка перешкоджає запровадженню контролю взагалі і конституційного поряд із законодавчою чи виконавчою владою зокрема, є допоміжна спрямованість цієї функції, що виявляється у процесуальному характері як самого контролю, так і його інструментів. Конституційний контроль, по суті, є інструментом, що згладжує суперечності між класичними владами або в системі законодавства.

Ця проблематика не є новою. Свого часу М. Савчин дійшов висновку, що оскільки основне навантаження із захисту основних прав і свобод лежить на судах загальної юрисдикції, Конституційний Суд України виступає субсидіарним (додатковим) інститутом у механізмі правового захисту.

¹ Луць Л. Уніфікація судової практики — важливий засіб забезпечення належного правосуддя // *Право України*. — 2012. — № 11–12. — С. 144–149.

² Мармазов В. Співвідношення конституційної юриспруденції та юриспруденції Європейського суду з прав людини // *Актуальні проблеми конституційної юрисдикції: сучасність і перспективи розвитку*. — К. : Юрінком Інтер, 2002. — С. 128–131.

Інші дослідники конституційного контролю в Україні стверджують, що Конституційний Суд України: є важливим інститутом у механізмі захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина (П. Волвенко); посідає одне з провідних місць у механізмі захисту основних прав і свобод людини (А. Ткачук); правова охорона Конституції України здійснюється насамперед для забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина, реальної реалізації конституційних положень у суспільні відносини та запобігання і припинення їх порушень. Саме судовий конституційний контроль є визначальним елементом механізму правової охорони (І. Корейба).

Проаналізувавши діяльність Конституційного Суду України щодо захисту прав і свобод, О. Кравченко підсумувала, що така діяльність здійснюється шляхом вирішення справ про конституційність законів, інших нормативних правових актів органів державної влади, тлумачення норм Конституції та законів, результатом якої є їх скасування, за умови їх невідповідності Конституції, та відновлення прав і свобод, гарантованих Конституцією, або уточнення позиції законодавця, вираженої в нормах, що тлумачаться, сприяючи таким чином їх належній реалізації¹.

Враховуючи обмежений обсяг публікації, а тому не маючи можливості детально обґрунтувати заперечення думок наведених авторів щодо допоміжної функції, субсидіарності інституту конституційного контролю в механізмі захисту основних прав і свобод, пошлемося лише на кілька рішень Конституційного Суду України: Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару) від 29 грудня 1999 року № 11-рп/99, Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянки Дзюби Галини Павлівни щодо офіційного тлумачення частини другої статті 55 Конституції України та статті 248-2 Цивільного процесуального кодексу України (справа громадянки Дзюби Г. П. щодо права на оскарження в суді неправомірних дій посадової особи) від 25 листопада 1997 року № 6-зп/97, Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання) від 19 квітня 2001 року № 4-рп/2001. Тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України щодо

¹ *Сліденко І. Д.* Феноменологія конституційного контролю. Генеза, природа і позиціонування в контексті аксіологічних, епістемологічних, праксіологічних, синергетичних аспектів : монографія. — К. : Істина, 2010. — С. 38, 76, 228, 288; *Савчин М. В.* Конституційний Суд України як гарант конституційного ладу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2003. — С. 8; *Волвенко П. В.* Діяльність Конституційного Суду України щодо тлумачення Конституції України: теоретичний аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2006. — С. 3; *Ткачук А. П.* Конституційний Суд у механізмі захисту основних прав і свобод людини: модельний підхід : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2012. — С. 15; *Корейба І. В.* Конституційний Суд України в системі органів правової охорони Конституції України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2011. — С. 14; *Кравченко О. О.* Захист прав і свобод людини та громадянина Конституційним Судом України: доктринальні, прикладні та компаративні аспекти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2011. — С. 15.

завчасного сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій треба розуміти так, що організатори таких мирних зібрань мають сповістити зазначені органи про проведення цих заходів заздалегідь, тобто у прийнятні строки, що передують даті їх проведення. Ці строки не повинні обмежувати передбачене статтею 39 Конституції України право громадян, а мають слугувати його гарантією і водночас надавати можливість відповідним органам виконавчої влади чи органам місцевого самоврядування вжити заходів щодо безперешкодного проведення громадянами зборів, мітингів, походів, демонстрацій, забезпечення громадського порядку, прав і свобод інших людей. Визначення конкретних строків завчасного сповіщення з урахуванням особливостей форм мирних зібрань, їх масовості, місця, часу проведення тощо згідно з цим Рішенням підлягає законодавчому врегулюванню. Зазначимо, що відповідного закону з цього питання донині не прийнято. Натомість після відомого демонтажу паркану перед парламентом працівники міліції забороняли прохід громадянам уздовж паркану від оглядового майданчика до вул. Грушевського. Отже, рішення Конституційного Суду України недостатньо — потрібна політична воля для його реалізації. На наше переконання, не може бути допоміжною (субсидіарною) функцією діяльність органу, який дає конституційну оцінку державно-владній діяльності парламенту, Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, визнає їх правові акти неконституційними (стаття 61 Закону України «Про Конституційний Суд України»), забезпечує непорушність існуючих конституційних прав і свобод при внесенні змін до Конституції України, а також захищає основні права і свободи від їх обмеження, звуження змісту чи обсягу при прийнятті нових законів чи внесенні змін до чинних.

Нелогічним було б включити до тексту присяги судді Конституційного Суду України поряд з іншими обов'язками захист конституційних прав та свобод людини, громадянина. Рішення Конституційного Суду України з питань тлумачення Конституції та законів України мають юридичну силу, рівнозначну силі конституційних норм, що роз'яснюються, оскільки застосовуються невідривно. Зауважимо, що наведені точки зору можуть бути критично оцінені не лише в доктринальному плані, а й із позицій чинної Конституції та законів України, а також правозахисної практики Конституційного Суду України (право на свободу об'єднання; право брати участь в управлінні державними справами; право на соціальний захист; право на свободу профспівкової діяльності; право голосу на виборах і референдумах; право на безплатну медичну допомогу в державних закладах охорони здоров'я тощо).

Останнім часом набуло актуальності питання суперечностей між рішеннями національних конституційних судів та ЄСПЛ. Українська доктрина конституційної юстиції стоїть на позиції виконання Конституційним Судом України Конвенції та рішень ЄСПЛ. Багато українських авторів вважають за потрібне у випадку розбіжностей прийняття органом конституційної юрисдикції України позиції ЄСПЛ. Професор Р. Арнольд вважає, що майбутнє приєднання Європейського Союзу до Конвенції спричинить серйозні зміни, особливо інституційного характеру. Це стане ще одним кроком на шляху її перетворення на основний документ у галузі захисту прав людини в Європі, що впливатиме на тлумачення всіх інших документів у цій сфері, на процес європеїзації, а функціонально також і на підвищення

ефективності захисту основних прав. Це відбуватиметься у процесі багатостороннього діалогу судів, що створить їх взаємний вплив і надасть Конвенції провідної ролі.

Наразі маємо високий конфліктний потенціал Рішення ЄСПЛ у справі «Маркін проти Росії», обумовлений тим, що вперше у своїй практиці ЄСПЛ висловив сумнів у відповідності рішення Конституційного Суду Російської Федерації праву Конвенції, а також наявністю в ньому різкої критики аргументів Конституційного Суду Російської Федерації.

Ми поділяємо слушну думку В. Кампа про необхідність аналізу Конституційним Судом України своєї практики у конфліктних випадках. Критика з цього питання не може стосуватися питань «ревізії» правових позицій на користь позиції ЄСПЛ, якщо інше не передбачено Конституцією України.

Отже, належна реалізація конституційними судами рішень ЄСПЛ припускає їх коректне застосування (комплексне урахування його судової практики стосовно конкретної справи) і вирішення справи на основі узгодження власних висновків із цими рішеннями з метою досягнення суміщення чи, у крайньому разі, розумного компромісу.

З урахуванням результатів узагальнення практики перегляду Верховним Судом України судових рішень на підставі встановлення ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом, потрібно передбачити серед повноважень Конституційного Суду України можливість перевірки за конституційними скаргами на порушення прав і свобод громадян конституційності рішень вищих органів державної влади та судів, маючи на меті відшкодування шкоди, завданої порушенням основних прав. Слід чітко визначити в Законі України «Про Конституційний Суд України» функцію захисту основних прав і свобод людини, надати право всім судам загальної юрисдикції у разі виникнення спору щодо конституційності нормативного акта, який застосовується, направляти безпосередньо до Конституційного Суду України подання про перевірку його на конституційність, встановити відповідальність посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування за невиконання чи неналежне виконання рішень Конституційного Суду України, а також конституційно-правову відповідальність у випадку посягання під час реалізації норм Конституції України на закріплені нею основоположні цінності суспільства.

Скомороха В. Судебный конституционализм в аспекте соотношения конституционной и конвенциональной юрисдикции. В статье исследуется понятие судебного конституционализма в аспекте соотношения конституционной юрисдикции и юрисдикции Европейского суда по правам человека. Автор анализирует правовую природу актов Конституционного Суда Украины, его роль и место в общегосударственном механизме защиты прав и свобод человека и гражданина.

Ключевые слова: Конституционный Суд Украины, Европейский суд по правам человека, судебный конституционализм, конституционный контроль, прецедент.

Skomorokha V. Judicial constitutionalism in terms of interrelation of the constitutional and conventional jurisdiction. This article examines the concept of the judicial constitutionalism in terms of interrelation of the constitutional jurisprudence and that of the European Court of Human Rights. The author analyzes the nature of acts of the Constitutional Court of Ukraine, its role and place in the efficient protection of human and citizen's rights and freedoms.

Key words: the Constitutional Court of Ukraine, the European Court of Human Rights, judicial constitutionalism, constitutional control, precedent.